

HIROTONIA EPISCOPULUI ÎN TRADIȚIA ORTODOXĂ – ASPECTE LITURGICE ȘI SEMNIFICAȚII TEOLOGICO-DUHOVNICEȘTI

Pr. prof. univ. dr. Viorel SAVA
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Iași

Abstract

In our study, entitled The Ordination of the Bishop in the Orthodox Tradition – Liturgical aspects and Theological – Spiritual significances, we focused firstly on the liturgical services which take place before Ordination and The Ordination service itself as they are fixed by rubrics and reflected in The Book of the Ordination that is Arhieratikon. We continued trying to point out the spiritual and theological meanings of the most important moments of The Ordination and of those services which are related to it. Finally, we underlined the idea that through our liturgical services, ritual, gestures, vestments etc. we express and transmit to the worshipping people our orthodox faith. Knowing the meanings of the worship we are not anymore simple spectators in the church but active praying people taking deeper knowledge and gaining spiritual progress.

Keywords: ritual, rubrics, Service of the Ordination, Ordination of the Bishop, theological meanings.

a) Argument

La Catedrala Mitropolitană din Iași, duminică 7 martie, a avut loc hirotonia întru arhiepiscopul Preacuviosului Arhimandrit Nichifor Horia¹, starețul Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași și Exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor. Hirotonia a fost săvârșită de

¹ Preasfințitul Nichifor Botoșăneanul s-a născut pe 14 noiembrie 1967, la Brăila. Între anii 1982-1986 a urmat cursurile Colegiului Național „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Buzău, iar între anii 1988-1993 a fost student la Universitatea din Galați, Facultatea de Mecanică, Specializarea „Mașini Termice”, ingineri zi. Între anii 1993-1997 a urmat cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, Secția Pastorală, unde a obținut diploma de licență prin prezentarea tezei *Relația părinte-fiu duhovnicesc în Patericul Egiptean*. În anul 1993 a fost închinoviat la Mănăstirea Sihla din județul Neamț, iar în 1995 a fost tonsur în monahism. Un an

Înaltpreasfințitul Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, avându-i co-liturghisitori pe Înaltpreasfințitul Petru, Mitropolitul Basarabiei și Exarh al Plaiurilor, Înaltpreasfințitul Calinic, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, Înaltpreasfințitul Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului, Preasfințitul Veniamin, Episcopul Basarabiei de Sud și Preasfințitul Damaschin Dorneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Un asemenea eveniment istoric și duhovnicesc nu a mai avut loc în Catedrala Mitropolitană din Iași din data de 25 martie 1991 când, în postul vacant de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, a fost așezat starețul Mănăstirii Râșca, după o îndelungată experiență monahală în Lavra ștefaniană, Putna, Arhimandritul Calinic Dumitriu, devenit, prin hirotonie în episcop, Calinic Botoșăneanul. Vacantarea slujirii de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor s-a făcut în urma alegerii Preasfințitului Calinic Botoșăneanul pentru scaunul Arhiepiscopal al Sucevei și Rădăuților, rămas vacant în urma trecerii la cele veșnice a Înaltpreasfințitului Pimen, alegerea făcându-se în Ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române

mai târziu a fost hirotonit ieromonah de către Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în vremea arhipăstoririi ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, pe seama Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași. În anul 2001, a fost numit egumen la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi”, iar în anul 2004 a fost hirotesit protosinghel. În perioada martie-iulie 2007, a fost secretar la Sectorul exarhat al Arhiepiscopiei Iașilor, în anul 2008 este numit stareț al Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi”, iar în anul 2009 a primit rangul de arhimandrit din partea Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. Din luna februarie 2009 a fost numit exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor. În 2008 s-a înscris la studiile de master la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, iar în anul 2010 a susținut lucrarea de disertație *Metode și mijloace pastorale utilizate de Sfântul Nicodim Aghioritul și de părintele Petre Vintilescu*. Între anii 2013-2016 a urmat cursurile Școlii Doctorale a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, teza de doctorat, intitulată *Practica exorcizării în Biserica Ortodoxă. Aspecte liturgice, canonice și pastorale și realizată sub coordonarea Părintelui prof. univ. dr. Viorel Sava, fiind susținută public pe 20 septembrie 2018. Calificativul acordat de către comisia de doctorat la finalul ședinței publice a fost „Excelent”, iar teza a văzut lumina tiparului la Editura Doxologia în anul 2020. Tot în calitate de unic autor, a publicat la Editura Doxologia în 2013 volumul *Duhovnicia Patericului*. Totodată, a publicat peste 30 de articole științifice în reviste sau volume colective, în țară și străinătate, atât în limba română, cât și în franceză, fiind invitat de-a lungul timpului la numeroase conferințe și emisiuni radio și TV (sursa: doxologia.ro).*

din data de 21 iulie 2020, iar întronizarea în Scaunul Arhiepiscopal al Sucevei și Rădăuților în ziua de 26 iulie 2020.

Alegerea Părintelui Arhimandrit Nichifor Horia pentru scaunul vacant de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor s-a făcut în Ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în data de 25 februarie 2021.

Părintele Arhimandrit Nichifor, acum Episcopul Nichifor Boțoșăneanul, vine la slujirea arhierescă cu o bogată experiență duhovnicească, înrădăcinată în tradiția monahală a Mănăstirii Sihla și crescută mereu la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi, cu evidente abilități administrative, dobândite, în timp, în funcția de stareț al mănăstirii din centrul cetății Iașilor și în cea de Exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor, și cu o temeinică pregătire teologică acumulată în anii de studii de licență, masterat și doctorat la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași. Studiile doctorale, pregătirea tezei de doctorat² și susținerea acesteia s-au realizat sub îndrumarea mea, așa încât, din poziția pe care am avut-o pe parcursul devenirii teologice a Preasfinției Sale, alegerea dânsului pentru slujirea arhierescă este, într-un fel anume, o împlinire și pentru mine. Așadar, un motiv istoric și unul personal m-au determinat să mă concentrez, în câteva pagini, asupra unora dintre semnificațiile teologico-duhovnicești ale hirotoniei episcopului.

b) Anunțarea și chemarea candidatului la treapta arhieriei (Ipostsifierea)

Primul act liturgic care urmează alegerii pentru slujirea episcopală este *Anunțarea și chemarea candidatului la treapta arhieriei*, care are loc în seara precedentă zilei hirotoniei, după slujba Vecerniei. Fiind pregătite toate cele de cuviință, doi sau mai mulți dintre arhieriei care vor lua parte la hirotonia celui ales vin și se așază pe scaunele pregătite din timp în mijloc, în fața Sfintelor Uși Împărătești, iar cel ales (ipopsifiul) intră în Sfântul Altar, îmbracă epitrahilul și felonul și, din fața Sfintei Mese, zice: *Binecuvântat este*

² Teza de doctorat, apreciată ca fiind o premieră în teologia liturgică românească, a fost publicată la finalul anului trecut, sub titlul: Nichifor Horia, *Practica exorcizării în Biserica Ortodoxă. Aspecte liturgice, canonice și pastorale*, Editura Doxologia, Iași, 2020, 386 p.

Dumnezeul nostru... Se rostesc rugăciunile începătoare, iar după ecfonismul *Că a Ta este Împărăția...* la strană se cântă *Binecuvântat ești Hristoase Dumnezeule nostru...*, urmat de *Slavă...*, *Și acum...*, *Când s-au pogorât limbile...*, ambele tropare aparținând Sărbătorii Pogorării Duhului Sfânt. În timpul cântării acestora, ipopsifiul face căderea în Sfântul Altar, la icoanele împărătești, către arhieriei prezenți și către poporul din biserică. Urmează cântarea *Cuvine-se cu adevărat...* și apolisul³. După aceasta, ipopsifiul dezbracă veșmintele și vine între Ușile Împărătești, stând cu fața spre Apus. Delegatul Chiri-arhului (de regulă vicarul administrativ al eparhiei), purtând o făclie în mână și căutând spre ipopsifiu, îi face chemarea la slujirea arhieriei, zicându-i:

„Sfântul Sinod al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române, în ședința din data de... anul..., a binevoit a vă confirma pe Preacuvioșia Voastră în locul vacant de Arhiepiscop-vicar (sau Episcop-vicar) al Sfintei Episcopii (sau Arhiepiscopii), cu titlul de (N). De aceea, Înaltpreasfinții Părinți (sau Preasfinții Părinți) invitați de Preafericitul Părinte Patriarh (N)... (sau de Înaltpreasfințitul Părinte (N)..., sau de Preasfințitul Părinte (N)...), vestind Preacuvioșiei Tale aceasta, Vă fac chemarea la înalta treaptă a Arhieriei ... cu titlul (N)”⁴.

La acestea ipopsifiul, răspunzând, zice:

„Întrucât (Preafericirea Sa..., sau Înaltpreasfințitul..., sau Preasfințitul...), urmând votul Sfântului Sinod al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române, au binevoit a mă chema pe mine, smeritul între preoți, la vrednicia cea cu adevărat dumnezeiască și la înalta treaptă a arhieriei..., iată răspund cu multă smerenie și frică de Dumnezeu acestei arhieresti și părintești chemări, și primesc, cu supunere și bucurie, sfânta și greua sarcină a Arhieriei...”⁵, continuând cu mulțumirile aduse Sfântului Sinod, Preafericitului Părinte Patriarh, ierarhului care l-a propus și ierarhilor prezenți la Slujba chemării, „cu ale căror rugăciuni – continuă ipopsifiul – Domnul Dumnezeu să mă învrednicească a păstra Dumnezeiasca treaptă a Arhieriei, curată și neprihănită, până la suflarea cea mai

³ *Arhieraticon*, EIBMBOR, București, 1993, p. 83. Un studiu amplu despre Taina Hirotoniei, vezi: Pr. Marian Vilciu, *Sfânta Taină a Preoției în riturile liturgice actuale*, Editura Valahia University Press, Târgoviște, 2008, 330 p.

⁴ *Arhieraticon...*, pp. 83-84.

⁵ *Ibidem*, p. 84.

de pe urmă, ca să pot da răspuns bun în ziua cea de apoi, la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos, Dumnezeuul nostru, a Cărui preamărire este în veci. Amin”⁶.

Acest act liturgic este urmat de unul administrativ care constă în înscrierea în *Condica sfântă a Sfântului Sinod* a unui proces-verbal, prin care se constată chemarea ipopsifiului la slujirea arhierescă. După aceasta, arhieriei care au participat la slujba chemării la episcopat îl duc pe ipopsifiu la mitropolit sau la arhierelul cel dintâi, căruia îi vestesc încheierea chemării, iar acesta îl binecuvintează pe cel chemat. Ipopsifiul urmează să se spovedească și să petreacă timpul până a doua zi în priveghere, rugăciune și meditație, cerând de la Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, cu zdrobire de inimă și cu lacrimi, harul Preasfântului Duh al arhieriei”⁷.

Așadar, primul moment în procesul integrării celui ales pentru episcopat în ceata arhierielor are o componentă liturgică și una administrativă, ambele cu semnificații duhovnicești și teologice, ca expresii ale credinței ortodoxe. Prezența Mitropolitului locului și a altor ierarhi a Sfântului Sinod exprimă, pe de o parte, asumarea celui ales pentru treapta arhieriei într-un cadru sacramental-liturgic public, iar pe de altă parte, voința de a-l integra în ceata din care ei înșiși fac parte, ceata episcopatului, local și universal în același timp. Acest fapt este evidențiat, în mod deosebit, prin cântarea celor două tropare ale Cincizecimii, *Binecuvântat ești Hristoase Dumnezeuul nostru...*, și *Când s-au pogorât limbile...* Prezența acestor două tropare în cadrul *Slujbei de anunțare și chemare a candidatului (ipopsifiului) la treapta arhieriei*, arată că ipopsifiul, prin actul administrativ și haric al alegerii, prin actul anunțării și chemării la treapta arhieriei și, mai ales, prin actul sacramental al hirotoniei, este integrat în harul, în credința și în slujirea liturgică a Cincizecimii și devine parte a succesiunii apostolice în har, în credință și în slujire liturgică. Această integrare se face gradual. Ea începe cu alegerea candidatului și culminează cu hirotonia și întronizarea lui. Deși este ales și chemat să slujească în sânul unei Biserici Ortodoxe locale, într-un spațiu administrativ-bisericesc bine delimitat, prin raportarea la harul Cincizecimii, la credința și la slujirea liturgică de

⁶ *Ibidem*, pp. 84-85.

⁷ *Ibidem*, pp. 85.

sorginte apostolică, el este integrat în comuniunea de har, credință și slujire a Bisericii Celei *Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică*.

c) Cercarea și desemnarea candidatului la treapta arhieriei

Al doilea act liturgic are loc în ziua hirotoniei, la sfârșitul slujbei Utreniei. La momentul sosirii ierarhilor hirotonisitori, ipopsifiul, îmbrăcat în toate veșmintele preoțești și purtând camilafcă, împreună cu soborul de preoți și diaconi, al cărui conducător el este, întâmpină pe ierarhi. Aceștia, ajungând în fața Sfântului Altar, fac rânduiala închinării în vederea începerii Sfintei Liturghii, după care se așază în mijloc, fiecare după rangul lui, pe vulturii pregătiți din timp. Eclesiarhul pregătește vulturul cel mare pe care îl întinde între sfeșnicele împărătești, cu capul către Apus. Când slujba Utreniei s-a încheiat, doi diaconi, intrând prin Ușile Împărătești, îl scot pe ipopsifiu, care ține în mâini Sfânta Evanghelie în interiorul căreia a așezat, din timp, mărturisirea de credință pe care urmează să o rostească în fața arhierilor examinatori. Această mărturisire conține trei părți. Primul dintre diaconi, rostește: *Să luăm aminte!*, după care ipopsifiul este preluat de doi preoți, de regulă doi arhimandriți, care poartă dicherotricherele. Și înaintând împreună până la coada vulturului, cel dintâi dintre preoți/arhimandriți, zice: „Se aduce preaiubitorul de Dumnezeu ipopsifiul (N) Arhimandritul, spre a se hirotoni arhieru cu slujirea de Episcop (Episcop-vice), cu titulatura (N)”. Primul dintre arhierii din față îl întreabă: „Ce ai venit aici să ceri de la noi?”, iar ipopsifiul răspunde: „Hirotonia arhierescului har, fiind ales pentru aceasta de Sfântul Sinod al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române”. „Și ce crezi?”, îl întreabă același ierarh examinator, iar el rostește *Crezul*. Cel dintâi dintre ierarhi zice: „Harul Sfântului Duh să fie cu tine”. Al doilea preot/arhimandrit zice: „Se aduce preaiubitorul...”. Al doilea arhieru îndeamnă pe ipopsifiu, zicându-i: „Arată-ne nouă mai pe larg: cum mărturisești și despre însușirile celor trei Persoane ale necuprinsei Dumnezeiri?”, iar ipopsifiul, cu glas mare și clar, citește a doua parte a mărturisirii de credință, detaliind învățătura despre Sfânta Treime și despre fiecare Persoană, în parte, așa cum este formulată ea de Biserica Ortodoxă, pe temeiul Sfintelor Scripturi și ale formulelor dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice. După această mărturisire, al doilea dintre arhierii îi zice: „Harul Sfântului Duh să

fie cu tine luminându-te, întărindu-te și înțelepțindu-te în toate zilele vieții tale”.

Înaintând cei doi preoți/arhimandriți și ipopsifiul până pe capul vulturului, primul dintre ei zice: „Se aduce preaiubitorul...”. Al treilea arhiereu, adresându-se ipopsifiului, îi zice: „Arată-ne nouă încă și mai pe larg cum mărturisești și cele despre înomenirea Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu celui în ipostas, și câte firi dogmatizezi în unul și Același Hristos Dumnezeu nostru?”, iar el mărturisește pe larg despre nașterea Fiului din veci din Tatăl și în timp din Sfânta Fecioară, despre pătimirile, moartea și învierea lui Hristos, despre Botez, despre cele două firi și două voințe în Persoana Mântuitorului Hristos și despre Sfintele Icoane, anatematizând, în cele din urmă, pe marii ereziarhi din istoria Bisericii, dintre care sunt numiți Arie, Macedonie și Nestorie. A treia parte a mărturisirii de credință se încheie cu invocarea Maicii Domnului spre ajutorul celui ce vine la hirotonia întru arhiereu: „Iar pe Sfânta noastră de Dumnezeu Născătoare Maria, cu tărie și cu adevăr o mărturisesc și o vestesc, că a născut cu trup pe Unul din Treime, Hristos Dumnezeu nostru, care facă-se mie ajutoare și apărătoare în toate zilele vieții mele. Amin”. La toate acestea arhiereul examinator zice: „Harul Sfântului Duh...”.

Al patrulea arhiereu îl întrebă: „Peste acestea, ce mai ai a mărturisi?”, iar el răspunde făgăduind „că va păstra și va urma cu sfințenie” hotărârile celor șapte Sinoade Ecumenice și locale, învățăturile Sfinților Părinți, tradițiile Bisericii Ortodoxe, Legile și Regulamentele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, că-și va iubi țara și o va sprijini, că „va jertfi cu bucurie și mulțumire sufletească însăși ființa lui, de va fi nevoie, pentru a lor întreagă păstrare, creștere și propășire”, că va fi ascultător, supus și cu respect față de Sfântul Sinod și față de ierarhul locului.

După toate acestea, așezând Sfânta Evangheligie deschisă pe masa așezată în fața arhierieilor examinatori, iar pe Sfânta Evangheligie așezând mărturisirea pe care a făcut-o în fața tuturor celor prezenți, semnează textul mărturisirii, zicând: „Ipopsifiul (N) arhimandritul, din mila lui Dumnezeu chemat la hirotonia întru arhiereu pentru slujirea de Episcop (Arhiereu-vicar) al Arhiepiscopiei/Episcopiei, cu titulatura (N), cu a mea mână am semnat”. În final, arhimandriții care îl însoțesc pe ipopsifiu zic pe rând: „Poruncește!; Porunciți!; Poruncește Înaltpreasfințite Stăpâne, pe cel ce vi se

aduce înainte spre a se înainta spre hirotonia întru Arhiereu pentru slujirea de Episcop-vicar (Arhiereu-vicar) al Arhiepiscopiei (Episcopiei) (N), cu titulatura (N)". Îngenunchind ipopsifiul, cel dintâi dintre arhierii liturghisitori zice: „Harul Sfântului Duh, prin smerenia mea, te înaintează pe tine preaiubitul de Dumnezeu ipopsifiu (N) arhimandritul, Arhiereu cu slujirea de Episcop/ Arhiereu-vicar al Sfintei Arhiepiscopii (Episcopii) (N), cu titulatura (N)". După aceasta începe Sfânta Liturghie, ipopsifiul fiind cel care rostește binecuvântarea mare⁸.

d) Hirotonia Arhierelui

Al treilea moment liturgic îl constituie hirotonia celui ales pentru slujirea arhierescă. În timpul cântării *Sfinte Dumnezeule...*, la Sfânta Liturghie, candidatul, însoțit de doi preoți/arhimandriți care poartă dicherotricherele, vine în mijlocul bisericii și face trei metanii, după care cei doi preoți îl înaintează spre hirotonie, zicând: *Poruncește!...* Ritualul înconjurării și sărutării Sfintei Mese în timpul celor trei cântări: *Sfinților mucenici...*, *Slavă Ție, Hristoase Dumnezeule...* și *Isaie dănuțuiește...*, cu metaniile prevăzute de ritual sunt identice hirotoniei în toate cele trei trepte ale preoției sacramentale. După a treia înconjurare a Sfintei Mese și după cele trei metanii în fața acesteia, candidatul se așază în genunchi, în colțul din dreapta-față a Sfintei Mese, rezemându-și fruntea de aceasta, acolo unde se află chipul Sfântului Evanghelist Ioan, ucenicul iubit al Domnului. Pe cap i se așază omofoarele, Sfânta Evanghelie și mâinile arhierilor hirotonisitori, iar primul dintre ei rostește rugăciunea de consacrare: „Cu alegerea și încercarea Sfântului Sinod, Dumnezeiescul har, Cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le plinește, prohirisește pe preaiubitul de Dumnezeu Preacuviosul Arhimandrit (N) arhiereu spre slujirea de Episcop (Arhiereu)-vicar al Arhiepiscopiei (Episcopiei) (N), cu titulatura (N). Să ne rugăm dar pentru dânsul, ca să vină peste el, Harul întru tot Sfântului Duh"⁹. Urmează două rugăciuni, cu o ectenie

⁸ *Ibidem*, pp. 87-95. Vezi și: Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, EIBMBOR, București, 1980, pp. 424-425; Pr. Marian Vilciu, *op. cit.*, pp. 71-85.

⁹ *Arhieraticon...*, pp. 96-97.

specială între ele, și oferirea veșmintelor arhieresti, pe solee, cu in-tonarea imnului „Vrednic este!”¹⁰.

e) Întronizarea

Ultimul act al evenimentului, sau „apolisul” evenimentului, este întronizarea, care are loc la finalul Sfintei Liturghii. Cel dintâi dintre arhieriei, dezbrăcându-se de sfintele veșminte, își ia mantia arhierescă și camilafca și vine pe solee, în fața Ușilor Împărătești. Ceilalți arhieriei se așază de o parte și de alta, fiecare după rangul lui. Noul hirotonit, dezbrăcat și el de veșminte, având doar rasa, crucea, engolpionul și camilafca, stă alături de primul dintre arhieriei. În auzul tuturor, un delegat al Preafericitului Părinte Patriarh dă citire actului patriarhal de confirmare. După citirea acestui act, primul dintre arhieriei îl îmbracă pe noul hirotonit în treapta de episcop cu mantia și îi oferă cârja arhierescă. Acest act din urmă este însoțit de cuvintele: „Primește toiagul acesta, ca să păstorești turma lui Hristos încredințată ție; și celor ascultători să le fie de la tine toiag de reazem și întărire, iar pentru cei neascultători și nestatornici să-l întrebuințezi pe el, ca toiag de deșteptare, toiag de cercetare”. Noul arhieriu sărută cârja, apoi este condus în strana arhierescă și se rostesc cuvântările solemne specifice acestui eveniment¹¹.

f) Semnificații teologice și duhovnicești ale hirotoniei episcopului

Așa cum arătam la începutul acestui studiu, hirotonia unui nou arhieriu este un eveniment important. Un eveniment istoric, dar și unul duhovnicesc, ambele componente oferindu-ne prilejul de a sublinia, în contextul dat, implicațiile și rezonanțele pastoral-misionare ale acestuia și semnificațiile lui teologice și duhovnicești.

În prima parte a studiului nostru arătam că integrarea celui ales pentru slujirea arhieriei în ceata arhieriei se face gradual. De la alegere și până la consacrare prin Taina Hirotoniei și întronizare întreaga mișcare este duhovnicească și mereu intensificată. Când ipopsifiul iese din Sfântul Altar și înaintează spre episcopii

¹⁰ *Ibidem*, pp. 97-100; Pr. Marian Vilciu, *op. cit.*, p. 84.

¹¹ *Arhieraticon...*, pp. 100-101.

examinatori care stau în mijloc, făcând prima parte a mărturisirii de credință pe coada vulturului, a doua parte pe mijlocul vulturului și a treia parte pe capul vulturului, această înaintare este, deodată, fizică, spațială și duhovnicească. Acest lucru este reflectat de modul în care este structurată mărturisirea de credință: de la formule simple, la formule foarte profunde, de la formulări sintetice, la detalii și nuanțe de mare adâncime teologică. Această înaintare spre miezul credinței, spre adâncurile credinței, o face la îndemnul arhierilor examinatori care, în mod repetat, îi cer să spună „mai pe larg”, să meargă mai la adânc, așa cum Mântuitorul, după ce a vorbit mulțimilor din corabie, simplu și pe înțelesul tuturor, i-a îndemnat pe ucenici să miște corabia mai la adânc: „Și urcându-se într-una din corăbii care era a lui Simon, l-a rugat să o depărteze puțin de la uscat. Și șezând în corabie, învăța, din ea, mulțimile. Iar când a încetat de a vorbi, i-a zis lui Simon: Mână la adânc și lăsați în jos mrejele voastre, ca să pescuiți” (Luca 5, 3-4). Și nu atât pentru mulțimea peștilor pe care aveau să-i prindă i-a cerut lui Simon să meargă mai la adânc, ci pentru a-i învăța pe ucenici că ei au chemarea de a pătrunde în adâncurile tainelor credinței. Acest „adânc al credinței” se impune a fi cunoscut și de către cel care vine la hirotonia întru arhieru.

Detalierea tainelor credinței cerută de ierarhii examinatori este însoțită de o mișcare fizică din Sfântul Altar spre mijlocul bisericii și de la coada vulturului mare până la capul acestuia unde este așezată o masă, în fața celui dintâi dintre ierarhii examinatori, masă pe care candidatul va așeza Evanghelia deschisă și pe ea textul mărturisirii de credință pe care o va semna în fața soborului de ierarhi, a preoților împreună-liturghisitori și a credincioșilor participanți la slujbă. Această înaintare fizică, din Sfântul Altar spre mijlocul bisericii și de la coada vulturului până la masa pe care va semna mărturisirea de credință, are și o semnificație duhovnicească. Ea este o mișcare inițiativă, de introducere treptată, graduală, în ceata arhierilor care stau de față, a cărei parte va deveni și el prin hirotonie. Acest fapt îl înțelegem prin analogie cu semnificația atribuită mișcării candidatului la diaconie/preoție din mijlocul bisericii către Sfântul Altar, purtat fiind de doi slujitori în treapta în care candidatul urmează să fie hirotonit, doi diaconi sau doi preoți. Despre aceasta, Sfântul Simeon al Tesalonicului spune: „Cel ce se va hirotoni se aduce aplescat de diaconi, zicând: „«Poruncește»

până la Sfintele Uși ale Altarului, arătând tuturor că fiind încă diacon se aduce aplecat de cei de un cin cu dânsul, iar după ce ajunge la Ușile Împărătești îl lasă diaconii și îl iau doi din preoții cei mari aleși, căci vine în rânduiala (ceata n.n) lor¹². Prin această purtare de mâini, diaconii și preoții introduc duhovnicește, inițiază, pe cel ce vine la hirotonie în rândul cetei din care el va face parte și în rândul căreia va sluji. O introducere duhovnicească sau o inițiere se petrece și în cazul candidatului la episcopat atunci când, mărturisind credința, înaintează tot mai mult spre ceata arhieriei care așteaptă să-l primească în rândul ei. Această mișcare duhovnicească inițiativă nu este proprie doar Hirotoniei, ci se întâlnește și aparține și altor Sfinte Taine, precum Botezul și Cununia. La sfârșitul rânduiei catehumenatului, care potrivit însemnărilor tipiconale din *Molitfelnic* se săvârșește în pridvorul bisericii, candidatul la Botez, împreună cu nașii, însoțiți de preot, înaintează până în naosul bisericii¹³, acolo unde se va oficia Taina Botezului¹⁴. Taina Cununii este precedată de Logodnă care, după tipic, se oficiază în pridvor¹⁵. La finalul acesteia, după modelul de la Botez, mirii, nașii și preotul înaintează până în naosul bisericii, unde se va oficia Cununia. Această mișcare este, deodată, fizică și duhovnicească. Mișcarea din pridvor până în naos la Botez este semnul schimbării unui păgân în creștin, iar la Cununie este semnul transformării unei relații naturale dintre un bărbat și o femeie „într-o căsătorie în Hristos”¹⁶.

Mărturisirea de credință pe care ipopsifiul o face are și ea câteva semnificații pe care se cuvine să le însemnăm aici. Mai întâi, făcând mărturisirea, ipopsifiul exprimă comuniunea în gândire și în credință cu Biserica cea Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică

¹² Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, „Pentru Sfintele Hirotonii”, 179, în *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, I, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2002, p. 200.

¹³ *Molitfelnic*, EIBMO, București, 2013, pp. 27, 36.

¹⁴ *Ibidem*, p. 79.

¹⁵ *Ibidem*, p. 86.

¹⁶ Alexander Schmemmann, *Liturgy and Life: Christian Development through Liturgical Experience*, Department of Religious Education Orthodox Church in America, New York, 2nd edition, 1983, p. 103. Traducerea românească: Pr. Alexander Schmemmann, *Liturgie și viață: Desăvârșire creștină prin intermediul experienței liturgice*, traducere de Pr. Viorel Sava, Editura Basilica, București, 2014, p. 159.

din toate locurile și din toate timpurile. El nu vine cu o credință proprie și nu mărturisește o credință proprie, ci este părtaș credinței celei una și pe aceasta o mărturisește. Când mărturisește credința Sinoadelor Ecumenice el exprimă comuniunea în gândire, în credință și în mărturisirea credinței cu Părinții acelor Sinode. El arată că știe bine, în profunzimile ei, acea credință și că pe aceea are a o propovădui poporului credincios, în calitatea lui de învățător. Conștiința comuniunii în gândire și în credință cu cei mai dinainte este reflectată și de canoanele Bisericii Ortodoxe. Primul canon emis de Sinodele Ecumenice, începând cu al doilea Sinod (Constantinopol, 381), reiterează hotărârile canonice și formulele de credință ale sinoadelor precedente. A se vedea, spre exemplu, canonul 1 de la Sinodele 2-4 ecumenice¹⁷. Mai edificator este canonul 1 al Sinodului Trulan¹⁸.

Faptul că formularul de credință este așezat pe Sfânta Evanghelie deschisă arată că credința Sinoadelor Ecumenice își are izvorul și temeiul în cuvântul revelat și că nu este alta decât aceea pe

¹⁷ Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, tipărit la Romcart SA, București, 1991, pp. 61, 69, 74.

¹⁸ Prezentăm câteva paragrafe din acest canon: „...Făcând și acum început sfințelor cuvinte, orânduim cu dumnezeiescul har, ca acea credință care ne-a fost predanisită nouă... de către Dumnezeu aleșii apostoli, să se păstreze fără înnoire și nestrămutată; de asemenea și (credința) a celor trei sute și optsprezece sfinți și fericiți părinți care s-au adunat la Niceea... Asemenea, întărim și credința propovăduită de către cei o sută cincizeci de sfinți părinți – care s-au adunat în această cetate împărătească în vremea lui Teodosie, care a fost împăratul nostru... Dar mai pecetluim încă și învățăturile așezate de către cei două sute de Dumnezeu purtători părinți, care s-au adunat mai demult în cetatea Efesului... Așijderea întărim încă și credința ortodoxă cea statornicită (formulată) de către cei șase sute treizeci de Dumnezeu aleși părinți în mitropolia Calcedonenilor, în vremea lui Marcian... Așijderea primim (cinstim, recunoaștem) încă și dreptcredincioasele rostiri ale celor o sută șazeci și cinci purtători de Dumnezeu părinți, care s-au întrunit în această împărătească cetate, în vremea lui Justinian, care a fost împăratul nostru... Și din nou mărturisim a păstra neatinsă credința Sfântului Sinod al VI-lea care de curând s-a întrunit în această cetate... Și pentru a vorbi pe scurt (concis), statornicim ca credința tuturor bărbaților care au strălucit în Biserica lui Dumnezeu... să se țină tare și să rămână neclătinată până la sfârșitul veacului, precum și scrierile și învățăturile predanisite lor de Dumnezeu...” – Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, pp. 93-94. Vezi și: Viorel Sava, „The Christian Family and its Problems in the Light of St Basile the Great’s Canons – a Pastoral Approach”, în *Christian Family and Contemporary Society*, vol. 21, Edited by Nicu Dumitrașcu, Ed. T&T Clark Theology, Bloomsbury Publishing Plc., London, 2015, p. 78.

care Mântuitorul Hristos ne-a transmis-o prin Sfinții Săi Ucenici și Apostoli. Prin aceasta, odată cu integrarea în credința Sinoadelor Ecumenice și a Părinților acelor Sinoade, el se integrează în credința apostolică, primită de Sfinții Ucenici direct de la Mântuitorul.

Un moment special, peste care exegeza liturgică trece adesea cu prea multă ușurință, este cel al semnării formularului de credință pe care l-a prezentat în fața arhieriei examinatori. La prima vedere semnătura adăugată pe formularul de credință ar părea un act formal, cel mult un act administrativ sau juridic. În realitate, înseamnă mult mai mult. Când semnează formularul care, în esență, cuprinde învățătura de credință a Sinoadelor Ecumenice, semnătura lui se adaugă duhovnicește semnăturilor celor care, fizic, au participat la Sinoadele respective, adăugându-se, totodată, noianului de semnături pe care, de-a lungul timpului, ca și el, alți ipopsifii aleși pentru slujirea arhieriei le-au așezat pe formularul de credință, aceiași în conținut, la vremea hirotoniei lor. Aceasta înseamnă că Sinoadele Ecumenice, ca evenimente istorice s-au încheiat la vremea lor, însă ca evenimente duhovnicești ele rămân deschise atât cât în Biserică se vor face alegeri de noi episcopi care vor face aceeași mărturisire pe care o semnează în fața arhieriei prezenți, ca reprezentanți ai Sinodului din care fac parte, dar și ca icoane ale episcopatului de pretutindeni și din toate timpurile.

Momentul hirotoniei întru episcop a celui ales impune și el anumite sublinieri. Spre deosebire de hirotonia diaconului și a preotului, la hirotonia întru arhierie, pe capul candidatului, împreună cu mâinile și omofoarele arhieriei hirotonisitori, se așază Sfânta Evanghelie. Părintele Dumitru Stăniloae, referindu-se la acest act liturgic care însoțește consacrarea celui ales pentru episcopat, spune că așezarea Evangheliei pe capul celui care primește hirotonia are o dublă semnificație: pe de o parte, ea scoate în evidență una dintre sarcinile principale care îi revin episcopului, aceea de a propovădui cuvântul lui Dumnezeu, pe de altă parte, arată credința că, prin actul hirotoniei, Hristos și-l face organ al Său: „La hirotonia arhieriei, se pune pe capul candidatului nu numai mâna unuia din episcopi, ci și Sfânta Evanghelie, indicându-se, pe de o parte, sarcina principală ce o primește noul arhierie, pe de alta, accentuându-se credința că Hristos Însuși și-l face organ deplin al Său. În prima rugăciune se vorbește de «jugul Evangheliei» ce-l primește noul arhierie, iar în a doua, după ce se amintește de

îndatorirea lui de a «aduce jertfă și prinos pentru tot poporul», e numit «iconom al harului»; apoi e pus într-o legătură specială cu Hristos, adevăratul Păstor, ca să-și pună și el sufletul pentru credincioși, cum Și l-a pus Hristos... «Fă-l următor Ție, adevăratul Păstor, punându-și sufletul pentru oile Tale, povățuitor orbilor, lumină celor dintru întuneric, certător celor neînțelepți, ajutător pruncilor, luminător în lume, ca desăvârșind sufletele celor ce i s-au încredințat lui în viața aceasta, să stea nerușinat înaintea judecății Tale»¹⁹.

Că așezarea Sfintei Evanghelii pe capul celui care este hirotonit semnifică puterea cuvântului și slujirea învățătoarească încredințate episcopului o arată și Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române în cuvântul solemn rostit cu prilejul întronizării Sale în scaunul de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, eveniment care a avut loc duminică, 1 iulie, 1990, în Catedrala Mitropolitană din Iași: „Când un preot este făcut episcop – spunea noul mitropolit – arhieriei care îl hirotonesce țin pe capul lui Sfânta Evanghelie, pentru a arăta că episcopul este în mod nemijlocit slujitorul Cuvântului iubirii lui Dumnezeu pentru lume, martor, iconom și slujitor al lui Hristos – veșnicul Arhiepiscop și veșnicul Arhipăstor (I Corinteni 4, 1; Evrei 4, 14; 16, 20; 7, 24; 13, 20), pe care Sfântul Apostol Petru îl numește chiar «episcopul sufletelor noastre» (I Petru 2, 25) și «Mai-marele păstorilor» (I Petru 5, 4). Duhul Sfânt instituie în Biserică episcopi, pentru ca ei să păstorească sau să păstreze Biserica lui Dumnezeu «pe care a câștigat-o cu însuși sângele Său» (Fapte 20, 28)»²⁰.

Prin actul sacramental al hirotoniei, episcopul devine slujitorul, prin excelență, al Cuvântului lui Dumnezeu, păzitorul și propovăduitorul credinței. Când arhierul îi încredințează Sfântul Trup al Mântuitorului preotului nou hirotonit, cu atenționarea: „Primește acest Odor și-L păstrează pe El până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos când are să-L ceară de la tine”²¹, odată cu Hristos Euharistic îi este încredințat Hristos din Tainele

¹⁹Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, EIBMBOR, București, 1978, p. 175. Vezi și *Arhieraticon...*, pp. 97, 99.

²⁰Redacția, „Întronizarea Înaltpreasfințitului Daniel ca Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul LXVI (1990), nr. 4, p. 32. Vezi și Ilarion Alfeyev, *Taina credinței. Introducere în Teologia Dogmatică Ortodoxă*, traducere de Felicia Dumas, Editura Doxologia, Iași, 2014, p. 250.

²¹*Arhieraticon...*, p. 82.

Bisericii, Hristos din icoană, Hristos Cuvântul, Hristos din cuvintele credinței etc. Hristos întreg în toate acestea se va cere de la preotul nou hirotonit și cu atât mai mult de la cel ce a devenit episcop²². Hristos prezent și în Trupul său tainic, cum arată în cuvântul său, noul ales, Mitropolitul Moldovei Daniel: „Mai târziu am înțeles că în ritualul ortodox, noul hirotonit când ține în mâini Odorul sfânt și de mare preț trebuie să privească spre popor pentru că el este chemat să păzească, deodată cu Sfântul Altar, și poporul credincios încredințat lui. Acesta formează Biserica sau Trupul tainic al lui Hristos, iar fiecare credincios devine și mai mult, prin Euharistie, ceea ce a început să fie prin Botez, adică mădular al Trupului tainic al lui Hristos”²³.

În calitatea lui de păstor și propovăduitor al credinței, episcopul trimite păstorii săi, preoți, călugări, călugărițe și mireni, de două ori pe an, la cele două evenimente de căpetenie din lucrarea Mântuitorului Hristos împlinită pentru noi pe pământ, Nașterea și Învierea Sa, cuvânt pastoral și de învățătură, iar în duminica în care celebrăm *dreapta credință*, Duminica Ortodoxiei, prima din Postul Mare, cuvântul pastoral și de învățătură vine de la Sfântul Sinod, corpul arhieresc al Bisericii, care este adevăratul și în mod deplin păzitorul și propovăduitorul credinței. Ca episcopul să rămână și să fie mereu întărit în slujirea lui de păzitor și propovăduitor al Cuvântului, comunitatea liturgică adunată în jurul lui și în jurul lui Hristos Euharistic, prin glasul celui dintâi din soborul preoților, se roagă: „Întâi pomenește Doamne, (pe ierarhul locului), pe care-l dăruiește sfintelor Tale Biserici în pace, întreg, cinstit, sănătos, îndelungat în zile, *drept* (corect, ortodox n.n) învățând cuvântul adevărului Tău”²⁴. Explicând acest moment din finalul anaforei liturgice în care pomeneim pe ierarhul locului, Părintele Petre Vințilescu spune: „Liturgia administrează un prețios învățământ cu privire la criteriul *ecumenicității Bisericii*, atunci când ea nu acceptă în comunitatea dipticelor din rugăciunea ecleziologică decât pe «episcopii ortodocși», adică pe cei «care învață drept (ortodox) cuvântul

²² Pe larg despre aceasta, vezi: Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, „Primește acest Odor și-L păstrează pe El...” în *Ortodoxia*, anul XLVIII (1996), nr. 1-2, pp. 46-62; Constantin-Eugen Jurcă, „Explicarea Sfintei Taine a Preoției”, în *Mitropolia Banatului*, anul XXXV (1985), nr. 5-6, pp. 313-322.

²³ Redacția, „Întronizarea Înaltpreasfințitului Daniel”, p. 32.

²⁴ *Liturghier*, EIBMO, București, 2012, p. 180.

adevărului», iar dintre laicii creștini numai pe «cei care s-au săvârșit în credință», și pe «cei ce cu credință» viețuiesc în toate orașele și satele, adică numai pe aceia care, prin unitatea de credință, prin pace și prin unire în dragoste realizează, susțin și întăresc unitatea creștină în aducerea Sfintei Jertfe²⁵.

Despre așezarea Evangheliei pe capul celui care se hirotonește în treapta arhieriei, Sfântul Simeon al Tesalonicului spune că aceasta se face pentru a arăta că Hristos Cel din Evanghelie devine capul episcopului, că el trebuie să cunoască toate cele ale lui Hristos, că se cuvine ca în toată lucrarea sa să cugete după cugetul lui Hristos, să simtă după voia lui Hristos și să-L propovăduiască pe Hristos Cel din Sfânta Evanghelie. Cu alte cuvinte, acest ritual liturgic arată unde trebuie să-i fie cugetarea episcopului, ce anume trebuie să cugete el și cum să propovăduiască păstoriților săi din ceea ce el cugetă. În toate este Hristos. „Și îndată se deschide Evanghelia, care este Hristos, – spune Sfântul Simeon – și printr-Însul Biserica Lui și deschisă se pune pe capul și pe grumajii celui care se hirotonește, arătând cu aceasta că pe Hristos are cap, făcându-se El cap Bisericii, și toate ale lui Hristos trebuie el să le știe și cunoștința Lui a o avea cât se va putea, căci Evanghelia se pune pe cap acolo unde stă gândul. Pentru aceasta și toată mintea, cuvântul și simțirile trebuie să le tocmească după voia lui Hristos și să aibă grumajii lui sub jugul cel ușor al lui Hristos și nimic să nu facă peste voia Lui. Pentru că și Biserica Lui pe capul său și pe grumajii săi prin Evanghelie a luat²⁶. Același Sfânt Părinte, citând din prima rugăciune care urmează epiclezei hirotonie, în care sunt pomeniți apostolii, prorocii și dascăli²⁷, spune că cel hirotonit episcop, prin rugăciunile episcopilor hirotonizatori, este „întărit precum apostolii și prorocii și câștigă daruri apostolești și prorocești²⁸”.

²⁵ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat*, EIBMBOR, București, 1998, p. 282. Vezi și Alexander Schmemmann, *Liturgy and Life: Christian Development...*, p. 63. Traducerea românească: Pr. Alexander Schmemmann, *Liturghie și viață: Desăvârșire creștină...*, p. 102.

²⁶ Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, „Pentru Sfintele Hirotonii”, 207, în *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței...*, I, p. 214.

²⁷ *Arhieraticon...*, p. 97.

²⁸ Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, „Pentru Sfintele Hirotonii”, 206, în *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței...*, I, pp. 214-215.

În strânsă relație cu semnificațiile actului ritual al așezării Sfintei Evanghelii pe capul celui care primește hirotonia întru arhieru stau și semnificațiile mitrei arhieresti care, în tradiția rusească și cea bizantină, prezentă în Biserica Greciei, în Biserica Ortodoxă Română și în Bisericile Ortodoxe din Balcani, este împodobită cu chipul Mântuitorului, al Maicii Domnului, al unor sfinți locali, dar cel mai frecvent cu chipurile Sfinților Evangheliști, Matei, Marcu, Luca și Ioan. Aceste icoane din urmă apar reprezentate și la baza turlei centrale de pe naos și pe Sfânta Masă. Așezarea lor pe mitră arată că purtătorul ei, episcopul, este slujitorul Sfântului Altar, al Sfintei Mese și că prin slujirea lui are chemarea de a-i duce pe păstoriți în Împărăția lui Dumnezeu simbolizată în locașul de cult prin turla centrală și prin reprezentările iconografice din ea. Totodată, așezarea chipurilor Sfinților Evangheliști pe mitră arată că episcopul cunoaște Sfânta Evanghelie, cugetă la ea și o propovăduiește, propovăduindu-L pe Hristos Cel din Evanghelie. După Sfântul Simeon al Tesalonicului, mitra simbolizează cununa de spini a Mântuitorului și mahrama de pe capul Lui²⁹, fiind totodată semnul demnității împărătești a Mântuitorului de care a fost învrednicit arhierul³⁰.

După hirotonie, noul episcop ocupă locul cel dintâi între arhierii co-liturghisitori, iar la timpul potrivit se împartășește primul cu Sfintele Taine³¹.

Ultimul aspect asupra căruia am ales să ne oprim în studiul nostru este cel al întronizării noului episcop căruia, după rânduială, i se oferă mantia și cărja arhierescă. Nu ne vom opri asupra mantiei, ale cărei semnificații sunt arătate în cărțile de specialitate³², ci vom scoate în evidență câteva semnificații teologice-duhovnicești ale *cârjei arhieresti* sau *toiagul păstoresc* (ὁ ράβδος, δικάνικιον, baculus pastoralis) sau *paterița* (πατεροήσσα, πατεροήζα, crossa) care au

²⁹ Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, „Răspuns la întrebarea unui arhieru”, 20, în *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței...*, II, pp. 218.

³⁰ Pr. Vasile Mitrofanovici, Pr. Teodor Tarnavski, † Nectarie Cotlarciuc, *Liturgica Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare*, Cernăuți, 1929, p. 202, la Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură*, II, ediția a III-a revizuită și completată de Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, Editura Basilica, București, 2015, p. 331.

³¹ *Arhieraticon...*, p. 100. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială...*, p. 425.

³² Vezi Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală...*, pp. 327-328.

fost accentuate mai puțin. Această ornantă arhierescă este un baston de înălțimea unui stat de om, confecționat din metal (mai rar din lemn), împodobit cu plăcuțe de aur, argint, fildeș etc., terminându-se în partea de sus cu doi șerpi orientați unul spre celălalt, cu un glob în mijloc pe care tronează o cruce de mici dimensiuni. Potrivit interpretării liturgice, „cârja simbolizează puterea de a păstori Biserica și autoritatea pastorală a arhierelui de a paște turma cuvântătoare încredințată lui³³... Cei doi șerpi de la capătul de sus al cârjei simbolizează înțelepciunea pastorală a arhierelui (cf. Matei 10, 16), iar globulețul cu cruce dintre capetele șerpilor simbolizează globul pământesc și ne arată că Hristos a sfârșit prin Cruce capetele nevăzuților balauri... De aceea, cârja, în întregime ea, simbolizează și crucea lui Hristos”³⁴. Sigur că există și alte semnificații care au fost atribuite cârjei arhieresti. După unii, ea semnifică trestia în care a fost pus buretele muiat în oțet și fiere și I s-a dat Mântuitorului să bea când era pe Cruce (cf. Matei 27, 48) sau condeiul „cu care Domnul a scris mântuirea neamului omenesc”³⁵.

O altă semnificație se află în legătură cu modul în care este alcătuită partea superioară, partea de sus a cârjei. Întreaga alcătuire are un conținut profetic și o împlinire a profeției, urmate de efectele acestei profeții împlinite. Șerpii nu fac trimitere doar la înțelepciune, „fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii” (Matei 10, 16), ci și la șarpele cel de demult care, ispitindu-i pe oamenii cei dintâi, a adus stricăciune întregului neam omenesc de pe tot pământul, simbolizat în cârja arhierescă de globul aflat între cei doi șerpi. Totodată, șerpii amintesc de drama poporului evreu care, în timpul peregrinării prin pustiu, din cauza înstrăinării de Dumnezeu, a fost mușcat de șerpi veninoși, și toți câți erau mușcați mureau de îndată. Milostivindu-Se Dumnezeu, îi poruncește lui Moise să înalțe un

³³ Această semnificație reiese și din formula care însoțește înmânarea cârjei în cadrul ceremoniei de întronizare: „Primește toiagul acesta ca să păstorești turma lui Hristos cea încredințată ție; și celor ascultători să le fie de la tine toiag de reazem și întărire, iar pentru cei neascultători și nestatornici să-l întrebuințezi pe el ca toiag de deșteptare, toiag de certare” – *Arhieraticon...*, p. 101.

³⁴ Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală...*, pp. 335; Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, „Despre Sfânta Liturghie”, 80, în *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței...*, I, pp. 133.

³⁵ Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală...*, pp. 335.

stâlp și pe el un șarpe de aramă la care privind cei ce erau mușcați de șerpilor veninoși se vindeau (Numeri 21, 8-9). Șarpele de aramă din pustie anunța înălțarea pe Cruce a Mântuitorului: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 14-15). Prin Cruce, El avea să vindece de mușcătura șarpe-lui celui de demult, iar vindecarea nu este limitată la un timp, un loc și un popor anume, cum vedem din cartea Numeri, ci cuprinde toate locurile de pe pământ, pe toți oamenii care Îl vor primi pe Hristos prin credință și nelimitat în timp, adică până la sfârșitul veacurilor. De aceea, pe globul pământesc tronează Crucea, semnul biruinței, la bază stau șerpilor, cei care au fost biruiți, iar la mijloc pământul și pământeni care se împărtășesc din roadele biruinței lui Hristos prin Sfânta Cruce. Așadar, cârja arhierescă, prin alcătuirea ei, este și semnul puterii vindecătoare a lui Hristos, Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre, putere împărtășită episcopului, în chip nevăzut, prin actul sacramental al Hirotoniei, și în chip văzut când i se oferă cârja arhierescă. Deși, în mod obișnuit și pe bună dreptate, vorbim despre întreita slujire a preoției sacramentale (de a sfinți, de a învăța și de a îndruma pastoral), în realitate și în esență vorbim despre o lucrare de vindecare, ca prelungire în istorie, prin Biserică, până la sfârșitul veacurilor, prin preoția sacramentală (mai ales prin episcopat) a întreitei slujiri a lui Hristos, Arhierul veșnic, și a puterii lui vindecătoare. Când episcopul învață poporul, când îl sfințește prin Sfânta Liturghie, prin Sfintele Taine și prin celelalte lucrări sfințitoare și când îl îndrumă pastoral, el împlinește o lucrare de vindecare a poporului care a fost mușcat de șarpele cel veninos și care are trebuință de vindecare. Puterea de a vindeca este parte constitutivă a trimeriei Apostolilor și a urmașilor lor în lume: „Și le-a zis (Mântuitorul): Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi. Iar celor ce vor crede, le vor urma minunile acestea: în numele Meu, demoni vor izgoni, în limbi noi vor grăi, șerpilor vor lua în mână și chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma, peste cei bolnavi își vor pune mâinile și se vor face sănătoși” (Marcu 16, 15-18). Ultima parte a acestui text a fost euhologizată și face parte dintr-o rugăciune pe

care episcopul și preotul o citesc pentru cei suferinzi în diferite ocazii³⁶.

La finalul celor prezentate, în loc de concluzii, adăugăm, în sinteză, câteva precizări pe care le considerăm necesare și binevenite în acest context.

Mai întâi, subliniem faptul că în lucrarea de zidire duhovnicească a credincioșilor prin cuvânt, prin predică și cateheză și prin lucrarea de îndrumare pastorală, episcopul și preotul sunt chemați să arate celor pe care îi păstoresc înțeleșurile bogate și adânci ale sfintelor slujbe, ale actelor și gesturilor rituale pe care le săvârșesc, ale podoabei interioare a locașului de cult, ale veșmintelor și vaselor liturgice, ale ornamentelor și distincțiilor preoțești și arhieriești. Deși acestea contribuie la împlinirea laturei (funcției) estetice a cultului divin, nu esteticul primează, ci taina care se ascunde în spatele tuturor acestora. Iar taina aceasta este taina credinței. Prin toate cele care împodobesc locașul de cult, slujbele din el și pe cei care săvârșesc slujbele ni se descoperă adevăruri de credință și se slăvește Dumnezeu, în Treime lăudat, Cel care este conținutul credinței noastre.

Totodată, cunoașterea semnificațiilor simbolice, teologice și duhovnicești ale sfintelor slujbe și ale tuturor podoabelor liturgice îi ajută pe slujitorii celor sfinte, diacon, preot, arhieru, să slujească cu evlavie și cu trăire duhovnicească autentică, iar pe păstoriți îi ajută să participe activ și cu credință vie spre al lor folos duhovnicesc.

În cele din urmă, adaptând contextului nostru explicația pe care Sfântul Simeon al Tesalonicului o dă ritualului așezării Sfintei Evanghelii pe capul celui ce primește hirotonia întru arhieru, anume că este dator să cunoască bine cuvântul Evangheliei, că la el trebuie să-i fie cugetarea și că dator este să învețe poporul după cum cugetă la cuvântul sfânt, cunoașterea semnificațiilor cultului

³⁶ „Harul Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cel dat Sfinților Săi Ucenici și Apostoli, zicând: pe bolnavi mâinile veți pune și bine le va fi, și printr-înșii este dat și nouă nevrednicilor slujitorilor Săi, acest har, prin mine smeritul și nevrednicul preot (arhieru), să te tămăduiască pe tine, fiule și fratele nostru cel duhovnicesc de toată boala și neputința sufletească și trupească ce te-a cuprins, și să te dăruiască Bisericii Sale întreg, cinstit, sănătos, îndelungat în zile, bine umblând și făcând poruncile lui Dumnezeu, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.” – *Molitfelnic...*, p. 401.

divin și al celor care îl compun îi ajută pe toți participanții la sfințele slujbe să-și așeze cugetarea în adâncul înțelesurilor duhovnicești care nevăzut se sălășluiesc în spatele celor văzute la cultul divin. Podoaba casei Domnului reflectă pe pământ, atât cât putem noi vedea și înțelege, frumusețea nevăzută, netrecătoare și necuprinsă a Împărăției lui Dumnezeu. De aceea, înțelegerea celor văzute și trecătoare intensifică dorul slujitorilor sfințiți și al credincioșilor după cele nevăzute și veșnice.